

Instytut Pamięci Narodowej - Gdańsk

<https://gdansk.ipn.gov.pl/pl2/aktualnosci/140627,112-lat-temu-przyszla-na-swiat-Elzbieta-Zawacka-Zo.html>
03.05.2024, 19:57

112 lat temu przyszła na świat Elżbieta Zawacka „Zo”

IPN Gdańsk oddał hołd kurierce Armii Krajowej, jedynej kobiecie wśród cichociemnych, uhonorowanej Nagrodą IPN Kustosz Pamięci Narodowej.

Delegacja IPN Gdańsk na czele z prof. Mirosławem Golonem 19 marca w Toruniu złożyła kwiaty na grobie oraz przy pomniku gen. Elżbiety Zawackiej „Zo”.

W przeddzień 112. rocznicy urodzin bohaterki lat wojny i epoki komunistycznej prof. Mirosław Golon uczestniczył w Radzie Fundacji Generał Elżbiety Zawackiej w Toruniu, na której analizowano możliwości działań w bieżącym roku.

- Wśród różnych planów będzie m.in. udział w działaniach Delegatury IPN w Bydgoszczy w nowej siedzibie, pierwszy wielki wspólny projekt edukacyjny planowany jest na 17 września 2021 r., w 75. rocznicę śmierci kapitana Alojzego Bruskiego, wielkiego bohatera Armii Krajowej zamordowanego w komunistycznej katowni we Wronkach 17 września 1946 r. Uroczystość upamiętni też sowiecką agresję na Polskę we współpracy z hitlerowskimi Niemcami, która stalinowska Rosja rozpoczęła dokładnie siedem lat przed śmiercią kpt. Bruskiego, 17 września 1939 r. - mówi dyrektor IPN Gdańsk.

Elżbieta Zawacka (1909-2009)

Urodziła się w 1909 r. w Toruniu. Po ukończeniu studiów na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu pracowała w szkołach średnich i jednocześnie działała społecznie jako instruktorka Przynależności Wojskowej Kobiet. W 1939 r. w Katowicach pełniła funkcję komendantki Regionu Śląskiego PWK. We wrześniu 1939 r. była żołnierzem

Kobiecego Batalionu Pomocniczej Służby Wojskowej, walczącym w obronie Lwowa. W październiku 1939 r. zaprzysiężona do Służby Zwycięstwu Polski w Warszawie, pod pseudonimem „Zelma” organizowała na Śląsku wojskową służbę kobiet oraz pełniła funkcję szefa łączności w Komendzie Podokręgu SZP-ZWZ. Pod koniec 1940 r. została przeniesiona do Warszawy jako kurierka KG ZWZ-AK pod pseud. „Zo”. Stała się prawdziwą legendą kurierów w okupowanej Europie. Była organizatorką szlaków zachodnich KG. W latach 1939–1945, posługując się fałszywymi dokumentami, ponad sto razy przekraczała granice, przynosząc wiadomości i meldunki. Pełniła funkcję zastępcy szefa „Zagrody” – Działu łączności Zagranicznej Oddziału V Sztabu Komendy Głównej AK. W lutym 1943 r. jako emisariuszka Komendanta Głównego AK wyruszyła przez Niemcy, Francję, Andorę, Hiszpanię i Gibraltar do Sztabu Naczelnego Wodza w Londynie. Na własną prośbę powróciła do kraju, skacząc na spadochronie na teren okupowanej Polski 10 września 1943 r. Pracowała w szefostwie Wojskowej Służby Kobiet KG AK. Po upadku powstania warszawskiego nadal działała w służbie Państwa Podziemnego. Z Krakowa kierowała szlakami zachodnimi, prowadzącymi do bazy szwajcarskiej.

Po zakończeniu wojny włączyła się w struktury konspiracji antykomunistycznej w ramach organizacji Wolność i Niezawisłość. Powróciła także do pracy pedagogicznej – ukończyła studium pedagogiki społecznej i otworzyła przewód doktorski.

W 1951 r. została aresztowana przez UB. Była więziona (z dziesięcioletnim wyrokiem) do 1955 r. W 1956 r. powróciła do pracy naukowej i pedagogicznej. W 1965 r. uzyskała doktorat nauk humanistycznych, a 1973 r. – habilitację. W rodzinnym Toruniu podjęła pracę w Instytucie Pedagogiki na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika. Równocześnie gromadziła materiały do dziejów Armii Krajowej, działała w środowisku kombatanów AK. Była współinicjatorką powstania Światowego Związku Żołnierzy AK. Na skutek represji SB, w wyniku których m.in. zlikwidowano kierowany przez nią Zakład Andragogiki, odeszła z pracy na uniwersytecie.

W latach osiemdziesiątych była związana ze środowiskiem „Solidarności”. W 1987 r. doprowadziła do powstania Klubu Historycznego, działającego przy Zrzeszeniu Kaszubsko-Pomorskim w Toruniu.

Była inicjatorką powołania do życia w 1990 r. Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej. Fundacja gromadzi dokumenty i relacje, organizuje konferencje, zjazdy naukowe i wydaje liczne publikacje dokumentujące udział Pomorzan w walce o niepodległość oraz dzieje wojennej służby kobiet.

Od czerwca 1993 r. do czerwca 1998 r. prof. Elżbieta Zawacka była członkiem Odnowionej Kapituły Krzyża Orderu Virtuti Militari. W grudniu 1995 r. decyzją Prezydenta RP Lecha Wałęsy została odznaczona Orderem Orła Białego. Była także odznaczona Krzyżem Orderu Virtuti Militari i pięciokrotnie Krzyżem Walecznych. Prof. Elżbieta Zawacka posiadała tytuł honorowego obywatela Torunia.

Zmarła 10 stycznia 2009 r. w Toruniu.